

rechtbank voorop zal stellen dat deze niet ondergeschikt mogen worden gemaakt aan commerciële belangen. De stappen naar ten eerste strafbaarheid van de verdachten hiervoor en vervolgens de strafmaat zal nog vele hoofdbreken vergen, mede omdat de rol en verantwoordelijkheid van de verschillende verdachten nogal uiteenlopen. □

BOEKHOUDFRAUDE BIJ AHOLD

2006-188

Door: drs. P. Kasteleyn EMFC RC
en R.C.G. Vrijbloed

De media hebben de afgelopen jaren uitgebreid aandacht besteed aan de boekhoudfraude bij Ahold. Tijdens de recente strafzaak tegen de hoofdrolspelers Van der Hoeven, Meurs en Andreae heeft u nogmaals kennis kunnen nemen van de vragen over consolidatie, control letters en de bewuste side letters. Ook de verantwoordelijken kregen uitgebreid aandacht: bestuurders, commissarissen, accountants, noem maar op. Maar hoe is de zaak ook alweer aan het rollen gekomen? Wat zeggen de boekhoudregels eigenlijk over consolideren en over de verwerking van nog niet gerealiseerde kortingen? Aan de hand van een aantal deelvragen beantwoordt dit artikel deze hoofdvragen.

Hoe het begon

In februari 2003 kwam Ahold in de problemen, althans werden deze problemen zichtbaar. De gerapporteerde omzet van de Amerikaanse dochteronderneming US Foodservice bleek in de jaren 2001 en 2002 met meer dan 800 miljoen dollar te hoog in de jaarrekeningen verantwoord te zijn. Deze fout of fraude zo u wilt, had betrekking op inkoopbonussen die US Foodservice had bedongen bij

de afname van een bepaalde hoeveelheid goederen. Als de hoeveelheden niet werden gerealiseerd werd de bonus niet ontvangen, of conform een staffel verlaagd. Niets aan de hand tot zover. De praktijk bij de Amerikaanse dochter was echter dat zij rekening hield met bonussen die in de praktijk niet ontvangen zouden worden.

Niet alleen bij de Amerikaanse dochter van Ahold werd geknoeid met de boekhouding. Ook bij de Argentijnse dochter Disco en de Zweedse dochter ICA werden malversaties ontdekt. Ahold deed alsof het de volledige controle over haar dochterondernemingen cq. joint ventures had, hetgeen echter niet het geval was. Hierdoor werd de omzet jarenlang te hoog voorgespiegeld.

Dossiers vol zijn er over de boekhoudfraude van Ahold geschreven. Elders in dit integratienummer is de Ahold-casus vanuit een aantal invalshoeken belicht. Dit artikel heeft ten doel de 'boekhoudfraude' vanuit verslaggevingsoogpunt te beschouwen. Wij richten ons daarbij in eerste instantie op de verwerking van de bonussen en in de tweede plaats op de wijze van consolidatie. De beperking is dat wij met de samenvatting van de verslaggevingsaspecten niet kunnen pretenderen volledig te zijn. Dan zouden wij meer tekst nodig hebben dan het *Controllers Journaal*. Een tweede randvoorwaarde is dat wij ons in dit artikel vooral richten op de Nederlandse verslaggevingsregels. De verslaggevingsregels in de VS komen in beperkte mate aan bod.

De verwerking van omzetbonussen

Een aanzienlijk bedrag aan nog te ontvangen omzetbonussen bleek in februari 2003 onterecht als resultaat te zijn genomen. Dit aspect komt overigens niet aan de orde in de Nederlandse rechtzaak. Het grootste deel van dat geld betreft immers de Amerikaanse Ahold dochter US Foodservice. Dit is een zaak voor de Verenigde Staten. Interessant is wel dat reeds bij de due-diligence voorafgaand aan de overname van US Foodservice werd vastgesteld dat de systemen en de controles met betrekking tot de registratie van verkoopkortingen bij US Foodservice zwak waren.

Mag je inkoopbonussen verwerken volgens de verslaggevingsregels?

Ja, dit mag. De Nederlandse verslaggevingsregels bepalen dat winsten slechts worden opgenomen voorzover zij op de balansdatum zijn verwezenlijkt (artikel 384:4 BW). Deze bepaling wordt wel aangeduid als het realisatiebeginsel. In de Amerikaanse verslaggevingregels worden kortingen en bonussen overigens specifiek behandeld (EITF 01-9 en 02-16).

Mag je ook bonussen verwerken die pas in het volgend jaar tot uitkering komen (bijvoorbeeld op basis van een minimale inkoopomvang in het voorgaande boekjaar).

Ja, ook bonussen die nog niet zijn ontvangen mogen worden opgenomen. In artikel 362:5 wordt zelfs uitdrukkelijk bepaald dat 'baten en lasten van het boekjaar in de jaarrekening worden opgenomen onverschillig of zij tot ontvangsten of uitgaven in dat boekjaar hebben geleid'.

Op welke wijze moet de te ontvangen omzetbonus worden verantwoord?

De ontvangen kortingen en bonussen worden in beginsel in mindering gebracht op de inkoopprijs van de voorraad en daarmee op het moment van verkoop van het product in mindering op de kostprijs verkopen.

Het is dus zeker toegestaan een vordering voor kortingen in de jaarrekening op te nemen. De bonussen moeten wel zijn af te leiden uit de omvang van de inkoop, de inkoopcontracten en -voorwaarden. Het uitgangspunt van US Foodservice om nog te ontvangen kortingen op te nemen in de jaarcijfers is dus correct. De problemen hebben vooral betrekking op een (waarschijnlijk bewuste) te hoge inschatting en onvoldoende onderbouwing van de omvang van de bonussen. Een betrouwbare vorm vaststelling van een bonus is mogelijk met een bevestiging van de omvang van de bonus van de betrokken leveranciers.

Consolidatie van joint ventures

Na de onthullingen over US Foodservice bleek al gauw dat er ook met betrekking tot de consolidatie van joint ventures het nodige mis was. Om te kunnen consolideren moet je een meerderheid van zeggenschap hebben. Dat Ahold de baas was, werd in zogeheten control letters opgeschreven. De Ahold-top heeft echter ook weer side letters geschreven waarin het tegendeel stond. Deze brieven heeft men geheim gehouden voor de (eigen) Raad van Commissarissen en voor de huisaccountant Deloitte. De strafzaak in Nederland concentreert zich op problematiek van consolidatie van joint

ventures, de control letters en side letters.

Hoe moeten joint ventures verwerkt worden?

Men kan consolideren of niet consolideren afhankelijk van een aantal criteria (zie hierna).

Hoe worden joint ventures geconsolideerd?

Volgens Nederlandse verslaggevingsregels zijn er twee vormen van consolidatie:

1. *Integrale consolidatie*

Bij integrale consolidatie moeten alle activa en passiva van de groepsmaatschappijen voor 100% in de geconsolideerde jaarrekening worden verwerkt. Als de moeder geen 100%-belang heeft wordt het aandeel van derden in de geconsolideerde balans direct na het eigen vermogen als "*belang van derden*" opgenomen. In de winst- en verliesrekening wordt het aandeel van derden als post "*aandeel van derden*" in mindering gebracht op het resultaat na belastingen.

2. *Proportionele consolidatie*

Op grond van artikel 2:409 BW mag consolidatie naar evenredigheid plaatsvinden, tot het belang dat de moedermaatschappij in de dochteronderneming heeft. Dit is toegestaan als de moeder in die joint venture de rechten of bevoegdheden kan uitoefenen zoals bedoeld in artikel 2:24a BW en hiermee voldaan wordt aan het wettelijke inzichtvereiste. Dat betekent dat de moeder meer dan de helft van de stemrechten in de algemene aandeelhoudersvergadering moet hebben, of dat meer dan de helft van het bestuur kan benoemen in de joint venture. In dit geval mag de moeder de

activa en passiva van de deelneming naar evenredigheid van het belang in de deelneming consolideren.

Proportioneel consolideren vindt men internationaal niet inzichtelijk. In Nederland (en ook andere landen) mag het (nog). In de VS is proportionele consolidatie verboden.

Op welke wijze moet een joint venture worden verwerkt als er niet geconsolideerd wordt?

Als er niet geconsolideerd wordt, dan wordt de deelneming gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode. Op grond van artikel 2:389 BW worden deelnemingen in maatschappijen waarin de rechtspersoon invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid volgens de netto vermogenswaarde verantwoord. Dit houdt in dat de activa en passiva en de baten en lasten van de deelneming volgens de grondslagen van de moedermaatschappij moeten worden verwerkt. Het op deze wijze vastgestelde aandeel van de moeder in de balans als financieel vast actief onder de post "*deelnemingen*" verantwoord. In de winst- en verliesrekening wordt het als "*aandeel en resultaat deelneming*" verantwoord.

Of er al dan niet geconsolideerd wordt en op welke wijze consolidatie plaats heeft maakt in beginsel (afgezien van afwijkende grondslagen) niet uit voor het netto resultaat en het eigen vermogen van de moeder. Uiteraard leidt consolidatie wel tot ophoging van bijvoorbeeld de omzet.

Kortom: Ahold kan een joint venture in beginsel consolideren volgens de proportionele methode van consolidatie ofwel op grond van netto vermogenswaarde ver-

werken. Slechts indien sprake is van een groepsmaatschappij (in de zin van artikel 2:24b BW) moet de groepsmaatschappij integraal geconsolideerd worden.

Het probleem bij de Ahold-casus is dus niet zozeer het feit dat er geconsolideerd is bij joint ventures. De problemen ontstaan met name als gevolg van de control letters om te kwalificeren voor consolidatie en de daaropvolgende side letters. Hier komen wij toch ook even bij de Amerikaanse boekhoudregels. Ahold is immers genoteerd in de Verenigde Staten en heeft een accountantsverklaring volgens zowel de Nederlandse als de Amerikaanse regels nodig. Op basis van de regels in de VS mag een moeder van een joint venture consolideren als men een meerderheid van de aandelen heeft. In Nederland beoordelen wij consolidatie op grond van de feitelijke zeggenschap. In de Verenigde Staten gaat het om formeel-juridische zeggenschap. Dat is ook een van de problemen waar Ahold tegenaan liep. Bij een joint venture is de formeel juridische zeggenschap niet duidelijk en ook uit andere stukken zoals de statuten bleek onvoldoende de zeggenschapsverhouding bij de joint ventures van Ahold. Daarom heeft huisaccountant Deloitte in de VS, vanaf 1997 gevraagd om bewijzen dat Ahold bij de joint ventures ook echt de baas is. Om de zeggenschap aan te tonen zijn control letters geschreven en overhandigd aan de accountant. Op zich is hier niets mis mee. Hoewel sommigen menen dat bij werkelijke control het niet nodig zou zijn hieraan een brief te moeten wijden. Op de control letters bij Ahold volgen side letters waarin de overwegende zeggenschap weer wordt ontkend. Deze laatste brieven worden

echter niet aan commissarissen en accountants overhandigd. Dit laatste wordt de Ahold-top dan ook ten laste gelegd. □

SOCIAAL RECHT

HOGE RAAD AAN- VAARDT LEERSTUK PROPORTIONELE AANSPRAKELIJKHEID IN ASBESTZAAK 2006-189

Door: drs. R.A.H.M. Aalbers

De Hoge Raad heeft onlangs in twee asbestzaken uitspraak gedaan. In die van 31 maart jl. heeft de Hoge Raad het leerstuk van de proportionele aansprakelijkheid aanvaard. Dit komt op het volgende neer. Indien een werknemer schade heeft geleden die zowel kan zijn veroorzaakt doordat zijn werkgever hem onvoldoende heeft beschermd tegen schade in de uitoefening van zijn werkzaamheden door blootstelling aan een voor de gezondheid gevaarlijke stof, als kan zijn veroorzaakt door een aan de werknemer zelf toe te rekenen oorzaak zoals roken, genetische aanleg, veroudering of van buiten komende oorzaken, of door een combinatie daarvan, terwijl niet met voldoende zekerheid is vast te stellen in welke mate de schade van de werknemer door deze omstandigheden of één daarvan is ontstaan, mag de rechter de werkgever tot vergoeding van de gehele schade van de werknemer veroordelen met vermindering van - kort gezegd - het aandeel dat aan het eigen toedoen van de werknemer valt toe te schrijven.

Achtergrond van de uitspraak 31 maart 2006, rolnr. C04/303

De uitspraak van 31 maart 2006 gaat over aansprakelijkheid van een bedrijf tegenover een werknemer die in de uitoefening van zijn werkzaamheden in de jaren 1964 tot 1979 blootgesteld is geweest aan asbeststof. In 1997 is bij de werknemer longkanker vastgesteld. Hij is in 2000 overleden. De zaak vertoonde twee bijzonderheden. In de eerste plaats heeft de werknemer longkanker gekregen zonder dat voordien bij hem asbestose (stoflong) is opgetreden. In de jaren waarin hij met de asbeststof werkte was nog niet bekend dat dit mogelijk was. In de tweede plaats heeft de werknemer minstens 28 jaar lang gerookt.

De werkgever bestreed zijn aansprakelijkheid met een beroep op de twee genoemde bijzonderheden van de zaak. De kantonrechter in Almelo benoemde een deskundige, die heeft geconcludeerd dat de kans dat de longkanker van de werknemer door blootstelling aan asbeststof is veroorzaakt, 55% bedraagt. De deskundige voegde daaraan toe dat medisch niet kan worden vastgesteld of een bepaald geval van longkanker is veroorzaakt door asbest.

De kantonrechter in Almelo heeft bij vonnis van 17 december 2002 55% van de gevorderde materiële en immateriële schade toegewezen. In hoger beroep heeft het hof Arnhem op 6 juli 2004 dit vonnis bekrachtigd. Het bedrijf heeft beroep in cassatie ingesteld tegen het arrest van het hof waarna de Hoge Raad thans tot bovenstaande uitspraak is gekomen. □